

REAL MERCADAL, Neus (2005): *Mercè Rodoreda: l'obra de preguerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 503 p. (Biblioteca Serra d'Or, 344).

Fa uns anys que els estudis de Neus Real sobre l'activitat cultural i literària de les dones a Catalunya sota la dictadura de Primo de Rivera i durant la Segona República estan omplint un buit que ja resultava clamorós. Aquest llibre constitueix una entrega molt substancial d'aquest projecte global; és, de fet, la tercera part de *Dona i literatura en els anys trenta: la narrativa de les escriptores catalanes fins a la guerra civil*, treball presentat com a tesi doctoral a la Universitat Autònoma de Barcelona l'any 2004, i del qual ha sortit l'any 2006 una altra part, gràcies a la incansable voluntat de Josep Massot de posar a l'abast, a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, la investigació universitària de darrera generació.

Cada una de les parts manté, però, la seva unitat, i la d'aquesta —el llibre en qüestió— ve donada pel propòsit d'explicar el període inicial d'una trajectòria literària que es desplegaria en tota la seva magnitud a la postguerra, però que no resulta del tot comprensible (ni en les bases ideosincròniques que la sostenen ni en les seves conseqüències) sense aquesta primera etapa. Un període que no és tant «de formació» com de construcció d'una personalitat literària, amb tot el que això comporta: de recerca, de provatura i de tria; d'adscripcions i de rebuïgs; de posició envers el fet literari, la funció dels gèneres, l'acte mateix d'escriure; d'apropiació d'un estil o d'un món ficcional.

L'escassa atenció a aquesta etapa (que havia començat a subsanar-se amb estudis parcials i d'eficàcia diversa) s'explica, en part, per les prevencions de la mateixa Rodoreda envers les primeres novel·les i, sobretot, perquè la seva obra posterior les ha eclipsades (les novel·les, però també la resta d'activitat literària en paral·lel). Neus Real no només resol completament aquest estat de la qüestió, sinó que en corregeix les desviacions més importants: el retrospectivisme gairebé inevitable, la contextualització purament superficial o mecànica i el biografisme interpretatiu. Aquesta és una trinitat prou freqüent en els treballs publicats sobre l'autora i resumible en una actitud metodològica que no podem considerar sinó restrictiva: la de considerar l'obra de preguerra fora o al marge de les circumstàncies precises del seu temps històric, quan va ser aquest moment (en la seva autèntica i complexa dimensió social, civil i estètica, entenguem-nos) allò que més va contribuir a forjar una voluntat d'escriure que va començar per la recerca de vies de canalització efectiva i culminà aviat en una ambició literària radical. Molt més «literàriament radical» —i l'estudi ho demostra plenament— que la de les seves coetànies i que la de la majoria dels seus coetanis.

El llibre de Neus Real explica, en definitiva i exhaustivament, com es construeix *l'escriptora* Mercè Rodoreda. I ho fa, bàsicament, sobre dos eixos fonamentals: a) una perspectiva històrica que situa l'activitat de l'autora dins de la dinàmica literariocultural de la Catalunya dels anys trenta; b) una lectura crítica, i en paral·lel, de tota la seva producció escrita (periodisme, narrativa curta i novel·la) fins al 1936. Aquests dos aspectes de l'estudi, fortament imbricats, revelen, d'una banda, una sòlida convicció de la necessitat del sentit històric en l'operació lectora, i de l'altra, una aguda sensibilitat crítica i interpretativa. Aquesta sensibilitat s'exerceix en tots els fronts textuais, no només en el de la creació ficcional, perquè la gràcia està a llegir i relacionar tota classe de producció coetània que explica com l'escriptora ha «anat naixent», que diria el poeta; i a analitzar les circumstàncies de tota mena que van permetre a una jove sense estudis (en l'habitual accepció d'ensenyament «reglat») arribar a l'alt grau de consciència cultural i literària a què Rodoreda arriba ja en aquells moments. I doncs, més enllà d'una visió reductiva que remeti el cas a la simple intuïció genial, a la casualitat o als dimonis familiars, la intenció de Real és aclarir els mecanismes segons els quals Rodoreda va saber i va poder «formar-se» i «informar-se» malgrat totes les mancances. Breu: l'objectiu del llibre és explicar d'una bona vegada com Rodoreda va aconseguir formar part, amb una actitud deliberada i ben convinguda, d'un projecte de normalització cultural i literària que fa de la novel·la un paradigma en la creació del mercat literari. La culminació d'aquest període és *Aloma*, premi «Crexells» del 1937, que fou celebrada unànimement, en plena guerra, per la crítica del moment i que Francesc Trabal, per exemple, va considerar que era «la novel·la que ens fa que-

dar millor a tots plegats i que situa la nostra producció actual en un pla honorable al costat de les altres literatures».

L'estudi analític de forma exhaustiva les vies d'una trajectòria que abasta lectures i influències diverses (dins i fora de la tradició pròpia), coneixences profitoses, admiracions productives i formes alternades d'escriptura (inclosa la crítica literària, cinematogràfica o teatral), de les quals les primeres novel·les són, alhora, mirall i reflex. Aquesta orientació permet, per exemple, establir l'autèntica dimensió de la presència de Rodoreda a *Clarisme* i els variats gèneres i registres que conrea dins el setmanari, emparada en diferents pseudònims. Com permet revelar les relacions entre totes les formes d'escriptura (ficcional i no ficcional) i les idees i conviccions que hi subjauen, fruit del doble compromís de l'autora amb el seu temps i amb la seva obra: les de caràcter civil (vegeu, per exemple, els apartats 3.1.4 i 3.1.5) o les de caràcter literari, que desclouen alguns dels principis essencials que regeixen una etapa presidida per l'alternança entre mímesis i paròdia. Unes idees literàries que són implícites, també, en l'activitat periodística i en la crítica, pràctica que sovint va més enllà del comentari d'una obra (un exemple seria la ressenya sobre *Joana Mas*, d'Anna Murià, que Rodoreda usa com a pretext per definir-se amb relació a la polèmica recent entorn de la novel·la). Unes idees, finalment, que són a la base dels mecanismes de la construcció autoparòdica de la seva personalitat d'escriptora, és a dir de la creació del personatge Mercè Rodoreda d'aquells moments (el seu personatge posterior és objecte de canvis notables, per bé que no absoluts). És aquesta una figuració que contrasta marcadament amb la realitat autoral de qui escrivia i amb la seva ambició literària; i l'estudi la ressegueix, eliminant qualsevol presumpció d'ingenuïtat, en totes les seves fallàcies (la de prologuista insegura de la seva pròpia creació, la d'articulista desinformada o la d'entrevistadora despistada, maldestra, atabalada i inoportuna).

Si per cas calgués demostrar-ho encara, aquest llibre constituïria una prova certificada del fet que es llegeix millor literàriament com més històricament es llegeix. Les lectures de l'obra narrativa que proposa Real són brillants assaigs interpretatius que revelen, en l'obra rodorediana, un ventall de models, alguns gens obvis (a remarcar les relacions orsianes; vegeu pàgines 76, 86, 151-152, 203 o 237); mecanismes de composició diversos (excel·leixen els relatius a l'humor i a la paròdia, fonamentals en aquesta etapa); i operacions textuais molt deliberades que situen l'obra de Rodoreda al bell mig del debat entorn del gènere novel·lístic o dels subgèneres (la lectura de *Crim*, en relació amb el model detectivesc, per exemple; vegeu l'apartat 4.2). Tot plegat presidit per una actitud «a favor de la interpretació», i dirigit a fer avinent al lector de quina manera —en l'interès de l'escriptora pel món interior del subjecte, per les formes de representació de la realitat i per la descodificació d'aquestes mateixes formes— es combinen tradició i modernitat. A explicar, en darrer terme, com el conreu alternat del gènere psicològic i de la seva paròdia vertebrava la recerca literària personal de Mercè Rodoreda en els anys trenta.

Si al llarg de tot el llibre no es perden mai de vista les vies obertes per la cultura republicana i la projecció que van significar per als nuclis d'intervenció femenins, és també molt notòria l'atenció que es dedica a fixar el lloc de l'escriptora en relació amb aquests nuclis i, sobretot, a les vinculacions entre l'obra rodorediana i la de les escriptores coetànies (Vernet, Montoriol, Arquimbau, Murià o Aurora Bertrana). Altrament, la impecable lectura d'*Aloma* evidencia la modernitat amb què l'autora encarà, sense disfresses ni falses conciliacions, un dels temes —la sexualitat femenina— nuclears en la novel·la psicològica del moment (la de les escriptores i la dels escriptors) a través d'un tractament que, lluny d'idealitzacions en qualsevol sentit, remarcava com «la sexualitat i la maternitat canalitzen l'esclavatge no superat d'una subjectivitat —la femenina— que no sap com negociar amb la seva condició genèrica, ni personalment ni socialment, per aconseguir un lloc diferent, no marcat negativament pel sexe, al món» (p. 461). És un tractament que tradueix la difícil convivència entre els valors tradicionals i els plantejaments que la modernitat (i les seves formes de representació en la cultura de masses) introdueix. Rodoreda, superant tots els subterfugis i atenuants, se situava amb *Aloma*, diu Real, «al cor de la crisi», «al cor de l'escissió profunda provocada pel xoc entre tradició i modernitat, al centre mateix dels conflictes i dels sofriments generats per

una rebel·lió contra unes noses que eren, encara, en el fons, les úniques empare a disposició». Així, en relació amb la literatura coetània l'autora «va arriscar més, des d'unes concepcions plenament contemporànies de la novel·la i de la cultura» (vegeu l'apartat 4.4, sense saltar nota 571).

L'aparició del llibre, doncs, constitueix una bona notícia en tres àmbits: en el de la història cultural i literària de la Catalunya dels anys trenta, en el dels estudis sobre Mercè Rodoreda i en el de la literatura escrita per les dones. Pel que fa al darrer d'aquests interessos, els treballs de Neus Real, des d'*El Club Femení i d'Esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural* (1998) fins al recent *Dona i literatura a la Catalunya de preguerra* (2006), no només desbrossen el panorama sinó que propugnen una posició metodològica que autoritza a pensar que, finalment, els estudis de gènere prosperen, a casa nostra, en la direcció del rigor i de l'eficàcia. Que així sigui i per molts anys.

Maria CAMPILLO
Universitat Autònoma de Barcelona